

POLJSKI ŠKRJANEC

// Matjaž Kerček

POLJSKI ŠKRJANEC
(*Alauda arvensis*) ima na zgornjem delu telesa in prsih sivkasto-rjavo perje, trebuh je bel. Samci včasih vzdignejo greben na glavi, ki pa je manj očiten kot pri čopastem škrjancu (*Galerida cristata*).

ilustracija: **Mike Langman**
(rspb-images.com)

Spomladanskega sprehoda po travnatih kraških planjavah ali med štajerskimi polji si ljubitelji narave ne moremo predstavljati brez zvočne kulise petja poljskih škrjancev (*Alauda arvensis*). Poljski škrjanec velja že v ljudskem izročilu za mojstrskega pevca, kar je v močnem nasprotju z njegovo monotono, za marsikoga celo dolgočasno zunanjo podobo.

Med pevkami je slednji pojav pogost. Običajno samci barvitejših vrst pri privabljanju samic stavijo predvsem na svoj stas, medtem ko se bolj zamolklo obarvani samci zanašajo predvsem na svoj glas. Petje poljskih škrjancev je zelo zapleteno. Napev posameznih osebkov se močno spreminja in lahko vsebuje 160 do 460 zlogov. Njegovo kompleksnost še povečajo z oponašanjem drugih vrst ptic, zlasti pobrežnikov. Povprečna dolžina napeva poljskega škrjanca se med osebki precej razlikuje, navadno pa traja od dve do tri minute. Znani so tudi primeri napevov, ki so trajali več kot eno uro! Uporabljajo tri glavne različice petja: petje v zraku, petje s tal (glasovno podobno, vendar počasnejše kot petje med letom) ter skoraj manično petje med preganjanjem vsiljivca s svojega teritorija. Petje med letom je značilno za različne skupine ptic, vendar je pri škrjancih doseglo vrhunec razvoja. Najverjetnejša razlaga za razvoj takšne oblike vedenja je, da se je razvilo kot paritveno oglaševanje. Petje v letu zahteva od samcev veliko energije, hkrati pa jih še bolj izpostavlja plenilcem. Samci tako dokazujejo svojo telesno pripravljenost in zmožnost branjenja teritorija pred drugimi samci, kar poveča njihovo privlač-

nost za samice. Petje s tal ima verjetno drugačno funkcijo, predvsem pa je namenjeno sporazumevanju med samcem in samico ali med odraslimi osebki in mladiči.

ČLOVEKOV SLEDILEC?

Poljski škrjanec je najbolj razširjena in najštevilčnejša vrsta iz rodu *Alauda* in za najštevilčnejšim uhatim škrjancem (*Eremophila alpestris*) verjetno druga najštevilčnejša vrsta škrjanca. Gnezdi v večjem delu zmerno toplega pasu Evrazije. S kmetijsko revolucijo v neolitiku je človek ustvaril obsežna odprta območja in s tem omogočil, da se je povečalo območje razširjenosti poljskega in drugih vrst škrjancev. Mejciam, posameznim drevesom, stavbam in daljnovodom se običajno izogiba, ker jih pogosto za razgledne točke uporabljajo plenilci. V zvezi s tem so zelo zanimive ugotovitve z opušenega vojaškega poligona v nekdanji Nemški demokratični republiki, kjer se poljski škrjanci ne izogibajo dreves in kot pevska mesta pogosto uporabljajo tudi višje strukture. Te ugotovitve postavljajo pod vprašaj hipotezo, da se je vrsta po večjem delu Evrope razširila šele s človekovim krčenjem gozdov. Kot kaže, je zelo

verjetno lahko gnezdila tudi v naravnih, polodprtih življenjskih prostorih, ki so obstajali že prej.

NAJBOLJ MU USTREZAJO EKSTENZIVNO GOJENI TRAVNIKI

V Evropi gnezdi pretežno na kmetijskih površinah. Gostote so običajno največje pri vegetaciji, visoki okoli 60 cm, in naglo upadejo, ko višina preseže en meter, saj jih ovira pri hoji in vzletanju. Gostote so prav tako majhne v zelo nizki vegetaciji, ki jim ne daje dovolj kritja za gnezdo.

Ekstenzivno gojeni travniki spominjajo na njegovo izvorno življenjsko okolje, stepe, zato gnezdi na njih v velikih gostotah. V Sloveniji najdemo takšna območja na delih Krasa in nekaterih kraških poljih. Če se zaradi opuščanja kmetovanja začnejo zaraščati, se na takšnih območjih številčnost poljskih škrjancev hitro zmanjša. Nižinski intenzivno obdelani travniki s kratkimi intervali košnje in hitro rastočo vegetacijo so za to vrsto manj primeren gnezditveni življenjski prostor. Vegetacija je na takšnih površinah zelo gosta, zaradi pogoste košnje pa tudi pre nizka. Kmetijska mehanizacija med košnjo pogosto uniči legla. Podobno velja tudi za pašnike z veliko gostoto živine, kjer gnezda najbolj ogroža pasočja se živina.

KAZALEC SPREMENB V NAČINU KMETOVANJA

V zahodni Evropi je ekologija poljskega škrjanca na kmetijskih površinah zelo dobro raziskana, saj gre za značilno ptico odprte kulturne krajine in jo avtorji pogosto obravnavajo kot kazalec sprememb v kmetijski pokrajini. Glavna dejavnika, ki ogrožata poljskega škrjanca na njivskih površinah v

Evropi, sta zamenjava spomladi sejanih žit (zlasti pšenice) z ozimnimi sortami ter uvajanje monokultur. Višina ozimne pšenice postane že med gnezditveno sezono previsoka in pregosta ter onemogoča gnezdenje poljskim škrjancem. Zaradi tega lahko par na takem teritoriju vzredi le eno leglo v sezoni. Kjer je pestrost gojenih poljščin večja, lahko poljski škrjanci nadomestijo tovrstno izgubo življenjskega prostora tako, da premaknejo teritorije na območja z drugimi poljščinami, ki imajo v tistem obdobju ustrezno višino in pokrovnost vegetacije. Območja z mozaikom različnih kmetijskih kultur zato omogočajo več gnezditvenih poskusov med letom in s tem tudi večje število speljanih mladičev.

Poljski škrjanec je značilna ptica odprte kulturne krajine, zato je pogosto obravnavan kot kazalec sprememb v kmetijski pokrajini.

V Sloveniji je njegova populacija v obdobju 2008–2016 strmo upadla. Del upada lahko z gotovostjo pojasnimo z opuščanjem rabe travniških površin. Bolj zapletena je razlaga, kaj se z vrsto dogaja na njivskih površinah. V Sloveniji imamo tudi na območjih z intenzivnim kmetovanjem večinoma drobno zemljiško posest, hkrati pa je pri nas delež pšenice v kmetijski pridelavi precej nizek. Ugotovitev iz zahodnoevropskih držav zato ne moremo preprosto prenesti na našo državo. Poleg podatkov o gnezditvenih gostotah potrebujemo zato tudi podatke o gnezditveni uspešnosti, da bomo lahko določili ustrezne varstvene ukrepe za ohranitev vrste pri nas. Tako bomo na sprehodih med travniki in polji še naprej uživali v petju škrjancev.

foto: Alen Ploj

